

**IRVING NASRIY IJODIDA SATIRA, YUMOR VA
BADIY TASVIR VOSITALARINING IFODAVIY
XUSUSIYATLARI****Rasulova Soxiba Ulug'bekovna****Samarqand davlat chet tillar institute katta o'qituvchisi****THE EXPRESSIVE FEATURES OF SATIRE, HUMOR,
AND ARTISTIC DEVICES IN WASHINGTON
IRVING'S PROSE****Расулова Сохиба Улугбековна****Старший преподаватель Самаркандского государственного
института иностранных языков****ВЫРАЗИТЕЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ САТИРЫ,
ЮМОРА И ХУДОЖЕСТВЕННО-
ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫХ СРЕДСТВ В ПРОЗЕ
ВАШИНГТОНА ИРВИНГА****Rasulova Soxiba Ulugbekovna****Teacher of the Samarkand state institute of foreign languages**

Annotatsiya. Mazkur maqolada Vashington Irvingning "Rip Van Vinkl", "Arvoh kuyov", "Uyqu vodiysi haqida afsona" kabi mashhur novellalari tahlil etilib, ularning badiiy va g'oyaviy xususiyatlari yoritiladi. Asosan, muallifning satira va yumordan qanday ijodiy vosita sifatida foydalangani, badiiy tasvir vositalari orqali g'aroyib, ramziy obrazlar yaratish usullari ochib beriladi. Irving o'z asarlarida xalq afsonalari, diniy xurofotlar, tarixiy va ijtimoiy voqealarni fantastika va realizm bilan uyg'unlashtirgan. Shuningdek, maqolada yozuvchining badiiy uslubi, obraz yaratishdagi san'atkorona yondashuvi, yumoristik va kinoyaviy ohangda ifodalangan xarakterlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Vashington Irving, satira, yumor, badiiy tasvir, obraz, xalq afsonasi, ramz, tarixiy kontekst, fantastika, Amerika adabiyoti.

Аннотация. В данной статье анализируются известные новеллы Вашингтона Ирвинга, такие как «Рип Ван Винкль», «Жених-призрак», «Легенда о Долине Сонной», и освещаются их художественные и идейные особенности. В основном рассматривается, как автор использует сатиру и юмор в качестве творческого приёма, а также методы создания причудливых, символических образов с помощью художественно-изобразительных средств. Показано, что в своих произведениях Ирвинг сочетает народные легенды, религиозные предрассудки, исторические и социальные события с элементами фантастики и реализма. Кроме того, в статье анализируются художественный стиль писателя, его мастерство в создании образов, а также характеры персонажей, выраженные в юмористическом и ироничном тоне.

Ключевые слова: Вашингтон Ирвинг, сатира, юмор, художественное изображение, образ, народная легенда, символ, исторический контекст, фантастика, американская литература.

Abstract. This article analyzes the famous short stories by Washington Irving, such as Rip Van Winkle, The Specter Bridegroom, and The Legend of Sleepy Hollow, highlighting their artistic and ideological features. The focus is on how the author employs satire and humor as creative tools, and the ways he crafts whimsical, symbolic images through artistic devices. The study demonstrates how Irving combines folk legends, religious superstitions, historical and social events with elements of fantasy and realism.

**Orcid:0009-0009-3278-
1968**rasulovasokhiba@gmail.com

Additionally, the article examines the writer's literary style, his artistic approach to character creation, and the humoristic and ironic tone conveyed in the portrayal of his characters.

Keywords: Washington Irving, satire, humor, artistic depiction, character, folk legend, symbolism, historical context, fantasy, American literature.

INTRODUCTION (KIRISH). Irvingning “Rip Van Vinkl”, “Arvoh kuyov”, “Uyqu vodiysi haqida afsona” kabi novellalari uning 1819-yilda nashr etilgan “Chizgilar kitobi”ga kiradi. Bu romantik novellalarda Amerikaga dastlab borgan kelgindilar hayoti, u yerdagi odam oyog‘i tegmagan o‘rmonlar yozuvchining keng fantaziyasi bilan qo‘shilib ajoyib bir manzara kasb qiladi. U ko‘pchilik aytganidek, “birinchi Amerika yozuvchisi” bo‘lib ulg‘aygan. Uning yozgan asarlari milliy mifologiyaga o‘xshardi, ya’ni: xalqning o‘tmishi haqidagi ilhomlantiruvchi hikoya yoki latifadir. Bunday miflar ko‘pincha muhim milliy ramz bo‘lib xizmat qiladi va milliy qadriyatlar majmuini tasdiqlaydi. Irvingning bu satirik tabiati “Rip Van Vinkl”da yaxshi namoyon bo‘ladi, chunki u Britaniya hukmronligi ostidagi mustamlaka hayotini yosh Qo‘shma Shtatlar demokratiyasi bilan masxara qilish uchun tarixiy ishoralar va ramziy belgilardan foydalanadi. Irving bunda uchta xususiyatni juda yaxshi birlashtiradi. Birinchisi, u uzoq vaqt o‘tmishda yaratiladi. Ikkinchidan, hikoya ajoyib va bo‘rttirilgan belgilarga ega. Nihoyat, bu asar sirli voqealar va ularning oqibatlarini o‘z ichiga oladi [1]. Irving novellalarida xalq afsonalari, diniy xurofotlari realistik hayot lavhalari bilan uyg‘unlashib ketadi. Jumladan, uning “Rip Van Vinkl” asarini bunga misol qilib keltirish mumkin. Asar qahramoni bilan sodir bo‘lgan voqealar, qolaversa, Amerika Qo‘shma Shtatlarining mustaqillikka erishishi yozuvchi tomonidan kinoyali tarzda ifodalanadi [2, 126].

Bundan tashqari, V.Irving ijodida Amerika o‘tmishining badiiy romantikasi “Rip Van Vinkl”da [3, 9] satirik tabiatni yaxshi namoyon qildi, chunki u Britaniya hukmronligi ostidagi mustamlaka hayotini yosh Qo‘shma Shtatlar demokratiyasi bilan masxara qilish uchun tarixiy ishoralar va ramziy belgilardan foydalanadi. Irving o‘z hikoyalarida o‘quvchilarga xabar yuborish uchun satiradan foydalangan. U xotini va ularning munosabatlarini tasvirlash uchun hazildan foydalangan. Rip chuqur uyqudan uyg‘onganida, uning xotini vafot etganini va inqilob urushi tugaganini ko‘rdi. Irving ikki voqeani solishtirdi, amerikaliklar qirolning hukmronligidan

va Rip o‘zining mijing xotinidan ozod edi. U o‘z hikoyalarini yaxshiroq aytib berish va ikki voqeani bir-biriga bog‘lash uchun satiradan foydalangan.

MATERIALS AND METHODS (ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD). “Rip Van Vinkl”ning qahramonlari juda g‘alati. Xususan, Rip Van Vinkl. Barcha qahramonlar ichida u eng ko‘p ajralib turadi. Rip juda o‘ziga xos mavjudot. U hikoyada ahmoqona tarzda tasvirlangan. Ba’zi bolalarga marmar o‘yinini o‘ynashga yordam berayotgani uning yoshidan dalolat beradi. Hikoyaning ma’lum bir nuqtasida Rip tog‘da ba’zi erkaklar bilan uchrashadi. Ular biroz g‘alati edi. Haqiqiy bo‘lmagan, afsonaviy odamlar haqida gapirmasa ham bo‘ladi. Ularda sehrli ichimlik bor edi. Qahramonlar ham hikoyaga katta ta’sir ko‘rsatdi. Rip Van Vinkl hikoyasi Amerika inqilobini qo‘llab-quvvatlaydi.

Inqilob davridagi va undan oldingi voqealarning aksariyati kitobdagi sujet uchun ramziy ma’noga ega. Hikoya ikki xil avlod o‘rtasidagi o‘zgarishlar haqida gapiradi. Bu Rip tog‘da uxlab qolganidan oldin va keyin. Qishloq Amerika hamjamiyatini anglatadi. Atrofdagi o‘zgarishlar Amerikadagi o‘zgarishlarni anglatadi. Boshqa hukumat hokimiyatga keldi. Ripning dangasa xarakteri o‘sha davrdagi amerikaliklarni tasvirlaydi. Ularda ishlashga ishtiyoq yo‘q edi. Ripning rafiqasi Dame Britaniya boshqaruvini ifodalaydi. U doimo qichqirardi. U ustun xarakterga yoki shaxsiyatga ega edi. Uning oilasi undan qo‘rqishdi, hatto it yonida bo‘lganida o‘zini boshqacha tutdi.

Amerikalik yozuvchi V.Irvingning ijodiy merosi katta va rang-barangdir. Kitobxonga “Amerika qissalarining otasi” sifatida tanilgan Irving boshqa janrlarda ham o‘z izlarini qoldirgan. U uzoq umri davomida ijodiy izlanishda bo‘ldi, uning ijodiy merosi yumoristik esselar to‘plamlari, ocherklari, eslatmalari, romanlari, sayohat kundaliklari, tarixiy shaxslarning tarjimai holi, hikoyalari, ertaklar kabi asarlarni qamrab olgan. 1819-yilda unga shon-shuhrat va e’tirof bergan to‘plam – “Eskizlar kitobi”dir. To‘plam Jeffri Krayon taxallusi ostida 1819-yilda nashr etilgan. Bu to‘plamga 31 ta hikoya

kiritilgan bo‘lib, ulardan eng yaxshilari Rip Van Vinkl (1819) va “Uyqusimon bo‘shliq afsonasi” (1819)dir. Asarlardagi voqealar o‘quvchini mustaqillik uchun urushgacha bo‘lgan tinch hayot poydevori bilan tinch vaqtga olib boradi. Golland mustamlakachilari avlodlarining kichik aholi punktlari Gudzon daryosining yoqasida va uning atrofidagi yerlarda joylashgan vaqtlar Irving o‘zining o‘ziga xos dunyosini yaratdi va o‘quvchini haqiqatdan uzoqlashtirishga harakat qildi. Bu, avvalambor, sokin antik dunyo. Shu bilan birga, har ikkala qissada ham ularning ajralmas qismi bo‘lgan fantastik asos bor. Bu romantik fantastika o‘zining poetik jozibasi bilan o‘quvchini maftun etadi. Biroq, shu bilan birga, bu mistik hikoyalardagi so‘z o‘yini va qandaydir kinoyani sezmaslik mumkin emas. Bu yerda muallif tomonidan bunday noaniq usullarni yaratish va ulardan foydalanish ma’nosini tushunish qiziqishlarga sabab bo‘ladi. Buni tushunish bizni Irvingning ushbu qisqa hikoyalarda fantastik rolini aniqlashga olib kelishi mumkin.

DISCUSSION AND RESULTS (MUHOKAMA VA NATIJALAR). Tadqiqotda V.Irvingning eng mashhur va iste’dodli qissalarida, xususan, “Rip Van Vinkl” va “Uyqusimon ichi bo‘sh afsona”da fantastikaning asosiy qirralarini ochib berish va uning o‘ziga xos tomonlarini belgilaymiz. Vashington Irving, o‘zining yevropalik zamondoshlari bilan solishtirganda, rus olimlari tomonidan unchalik keng o‘rganilmagan, ammo qayd etish mumkin-ki, M.N.Bobrova [4, 285], V.Solovyova [5, 471-477.], A.Zverev [6, 3-14.] maqolasi, B.Gilenson [7, 48-50.] asarida, shuningdek, adabiy ensiklopediyalardagi bir qancha umumiy maqolalarda bu haqda ma’lumotlar uchraydi. Xorijiy adabiy tanqidda V.L.Parrington [8, 591], P.Miller [9, 371 - 378], shuningdek, bir qator ingliz tilidagi ensiklopediyalarda ham Vashington Irving ijodi xususida ma’lumotlar mavjud.

Irving – yumorist o‘z o‘quvchisining his-tuyg‘ularini tarbiyalaydi, tasavvur va aqlni rivojlantiradi. U “zararsiz” ertaklar ko‘rinishida Amerika haqiqatining turli tomonlarini tanqid qila oladi. Irving ijodiy jarayonga hech qanday mistek ko‘rpa tashlamaydi, uning ijodida “anglab bo‘lmas” narsaning o‘zi yo‘q, barchasi ijodkor – muallifga bo‘yso‘nadi [10, 46].

Vashington Irvingning ko‘pchilik hikoyalari sayohatlari davrida eshitgan afsona va rivoyatlar asosida bitilgan. Shu jihatdan olib qaraganda, uning

“Arvoh kuyov” hikoyasi o‘quvchi e’tiborini beixtiyor o‘ziga tortib, sehlrab oladi [11,64]. Bosh qahramon kuch, jismoniy mahorat yoki aql-zakovat bilan emas, balki uning maqsadlariga qarshi bo‘lganlarning tasavvurlarini boshqarish orqali g‘alaba qozonadi. Hikoyaning birinchi qismida jangovar kekxa beva qolgan baron fon Landsxort yumor bilan tasvirlangan bo‘lib, u o‘zining yuksak mavqeyini yaxshi biladigan kambag‘al qarindoshlaridan iborat katta auditoriyani yig‘ib, yolg‘iz qizining hech birida bo‘lmagan yosh grafga turmushga chiqqanini nishonlaydi. Hikoyaning ikkinchi qismida o‘quvchi graf va uning do‘sti German fon Shtarkenfaust (qissaning bosh qahramoni aslo arvoh emas) qal‘aga sayohat qilganda, ularni qaroqchilar o‘rab olishganini bilib oladi. Qonunbuzarlar grafni o‘lim bilan yaraladilar, u so‘nggi nafasida fon Shtarkenfaustdan graf bilan yuz bergan mudhish voqeani baron va qiziga yetkazishini iltimos qiladi. Hikoyaning uchinchi qismi qasrga qaytadi, u yerda uzoq vaqtdan beri kechiktirilgan to‘y nihoyat oqarib ketgan, g‘amgin yigitni kutib oladi. Jim notanish odam g‘azablangan baronning boshqa masalalar qatori uning oilasining fon Shtarkenfaust oilasi bilan uzoq yillik adovatiga oid gapirayotganini eshitadi. Bu orada yigit qizining qalbini zabt etadi. Tez orada u lahmga dafn etilishi kerakligini aytib, jo‘nab ketadi. Ertasi oqshom qizning ikki qo‘riqchi xolasi derazadan tashqarida arvoh kuyovdan ayg‘oqchilik qilishdan dahshatga tushguncha arvohlar ishtirokida ro‘y bergan hikoyalarni aytib berishadi; qiz uchinchi kecha xolalaridan alohida yotib, ularning qo‘rquvini rag‘batlantiradi va nihoyat qochib ketadi. O‘zini arvoh qilib ko‘rsatgan fon Shtarkenfaust bilan qaytib kelganida, baron darhol kelin-kuyovni kechiradi va abadiy baxtli hayot kechiradilar.

Irving Amerika adabiyoti tarqqiyotiga yumoristik hajviyalari bilan katta hissa qo‘shgan adibdir. Yozuvchi Britaniya hukmronligi ostidagi mustamlaka hayotini yosh Qo‘shma Shtatlar demokratiyasi bilan masxara qilish uchun tarixiy ishoralar va ramziy belgilardan foydalanadi. U har doim voqealarni she‘riy yoki kinoyaviy tarzda taqdim etgan va faktlarni to‘g‘ridan to‘g‘ri fantastika bilan, mahorat bilan bog‘lagan, qiziqarli sujetlar yaratgan hamda tarixiy shaxslarni roman qahramonlariga aylantirgan. Butun umri davomida Amerika va Yevropa o‘rtasida muvozanatni saqlab turgan Irving hayoti davomida nafaqat qarz olishga,

balki eski dunyoning ko'p asrlik madaniy an'alarini muvaffaqiyatli moslashtirishga muvaffaq bo'lgan klassikaga aylandi va shu bilan yosh Amerika adabiyoti uchun mustahkam poydevor qo'ydi.

CONCLUSION (XULOSA). Vashington Irving ijodida satira, yumor va badiiy tasvir vositalari o'ziga xos tarzda uyg'unlashib, o'quvchiga nafaqat qiziqarli, balki mazmunli asarlarni taqdim etadi. Uning novellalaridagi ramziy obrazlar va tarixiy fon orqali mustamlaka hayoti hamda yangi Amerika jamiyati tanqidiy yoritiladi. Shu sababli, Irving Amerikaning birinchi yozuvchilaridan biri sifatida milliy adabiyotning shakllanishida muhim o'rin egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. In Washington Irving's Rip Van Winkle. <https://edubirdie.com/examples/satire-in-washington-irvings-rip-van-winkle/Satire>

2. Азизов К., Қаюмов О. Чет эл адабиёти тарихи (XVIII-XX асрлар): Пед. Ин-т филол. фак. учун дарслик // Махсус ред. Саломов. Ғ. – Тошкент: Ўқитувчи, 1987. – 435 б.

3. Tili o'rganilayotgan mamlakatlar fan dasturi. –Toshkent, 2019. – B.9.

4. Боброва М.Н. Романтизм в американской литературе XIX века; Изд-во: – Москва: Высшая школа, 1972. – 285 с.

5. Соловёва Н.А. Американинг илк романтизми. XIX аср чет эл адабиёти тарихи: дарслик. Университетлар учун. – 2-нашр, Рев. ва қўшимча. –Москва, 2000. – С. 471-477.

6. Зверев А. Вашингтон Ирвинг / А. Зверев // Романлар / В. Ирвинг; бошига. инглиз тилидан. А. Бобович. –Москва, 1985. – С. 3-14.

7. Гиленсон Б.А. Вашингтон Ирвинг: Рип ван Винклинг қайтиши / Б.А. Гиленсон // АҚШ адабиёти тарихи: дарслик. нафақа / Б.А. Гиленсон. – М.: 2003. – С. 48-50.

8. Паррингтон В.Л. Америка тафаккурининг асосий оқимлари: 3 жилдда / – Москва, Эд. хорижий лит., 1962. - 2-жилд: Америкадаги романтик инқилоб (1800-1860). – Б. 591.

9. П.Миллер Эскиз китоби / В. Ирвинг. - НЙ ва Ссарбороугх, 1961. – С. 371 - 378.

10. Rasulova S.U. Vashington Irving ijodida “Al-Hamro” turkumining badiiy tahlili. Maqola. – So‘z san’ati jurnali. –Toshkent, 2020. – B.46.

11. Boynazarov F. Jahon adabiyoti. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Musiq, 2006. – 160 b.

